

AGAFA LA LUPA!

El sud als diaris

Alfredo Marhuenda i Fluixà

INTRODUCCIÓ	5
1. UNA VISIÓ DETERMINADA DEL SUD ALS DIARIS	
1.1. Escassetat informativa	7
1.2. Exotisme	8
1.3. Atenció puntual i descontextualitzada	9
1.4. L'espectacle	11
1.5. Els desastres naturals	12
1.6. La "resposta humanitària"	12
1.7. Els conflictes armats	13
1.8. La solidaritat, les ONG de desenvolupament i els diaris	17
2. UN SISTEMA INTERNACIONAL INJUST	
2.1. El sistema econòmic	19
2.2. El debat sobre el sistema internacional	20
2.3. No hi ha voluntat política	21
2.4. Govern global i manca de democràcia internacional	22
2.5. L'ajuda al desenvolupament i la lluita contra el terrorisme	24
2.6. Les armes i el seu comerç	24
2.7. I el nostre consumisme	25
3. DEL CONEIXEMENT A L'ACCIÓ	
3.1. Ser conscients	26
3.2. Accedir a informació alternativa	28
3.3. I des de les organitzacions no governamentals... ..	28
3.4. Algunes accions concretes	28
QÜESTIONARI	31

Els Quaderns de Cristianisme i Justícia s'editen en català, castellà i anglès, amb una tirada total de 137.000 exemplars.

Alfredo Marhuenda és llicenciat en Dret per la Universitat de València i master en Relacions Internacionals de l'Escuela Diplomática del Ministerio de Asuntos Exteriores. Responsable del programa de Cooperació Internacional de Càritas Diocesana de València. Actualment és secretari de la Coordinadora Valenciana de ONGD.

INTERNET: www.fespinal.com • Dibuix de la portada: Roger Torres • Edita CRISTIANISME I JUSTÍCIA • R. de Llúria, 13 - 08010 Barcelona • tel: 93 317 23 38 • fax: 93 317 10 94 • info@fespinal.com • Imprimeix: Estilo Estugraf Impresores, S.L. • ISSN: 0214-6495 • ISBN: 84-9730-133-1 • Dipòsit legal: M-11085-2006 • Març 2006

A la pel·lícula *Buenas noches y buena suerte*, el periodista J. Murrow, que va aconseguir la destitució del senador McCarthy quan hi hagué la persecució inquisitorial de "comunistes" als anys cinquanta, rep un cert exabrupte del director de la televisió en la que treballa: "el públic no vol protestes, el que vol el públic és diversió i entreteniment"...

El cantant Bono, en el seu pròleg al llibre de l'economista J. Sachs (*El fin de la pobreza*) es lamenta que cap telenotícies emeti la notícia que "avui han mort innecesàriament 15.000 persones de sida, tuberculosi o malària", i 50.000 més de fam evitable. En contrast amb això, es dóna un gran relleu a unes poques morts per accident, atemptats o violència de gènere. Que es mereixen aquest relleu, però no mereixen l'a-gravi comparatiu amb les altres morts.

En un dels *Papers* del nostre Centre dedicat a la publicitat, comentàvem, no fa gaire, com els antics informatius del matí d'Iñaki Gabilondo anaven introduïts per un resum de notícies presentades des d'una òptica de solidaritat i justícia però, *immediatament a continuació*, seguia un allau d'anuncis que traspuaven valors egoistes contraris als suggerits per les paraules de Gabilondo (i segurament més eficaces que aquelles).

Tampoc coneixem cap cadena mediàtica que, a l'acabar l'any, ens informi d'alguna fita social aconseguida o extesa pels seus informatius i les seves editorials. Tot el balanç gira en torn a un "augment de beneficis del grup PRISA", o un creixement del nombre d'oients que "ens situa en primer (o segon) lloc" per davant d'aquest mitjà o d'aquell altre.

És veritat que els espectadors o oients només desitgen entreteniment i diversió? Donada la condició superalienada del treball i l'endeutament en els nostres dies, no els manquen raons per a això. Però podríem formular d'una altra manera l'afirmació que li feia al periodista Murrow el director de la seva cadena: "els espectadors només desitgen egoisme i insolidaritat". Segur?

Sens dubte els mitjans de comunicació tenen una enorme responsabilitat en la lluita per la solidaritat i la justícia, que hauria d'arribar molt més enllà d'aquestes estúpides solidaritats "de plàstic" que es practiquen comprant tal o qual producte. Abans es deia que notícia no és que un gos mossegui a un home, sino que un home mossegui a un gos. D'aquesta manera, les grans tragèdies quotidianes deixen de ser notícia només pel fet de ser quotidianes. A aquell vell principi se li afegeix avui un altre: amb l'enorme poder dels mitjans, es diu que "només existeix veritablement el que apareix en ells". Es crea així un món virtual on les injustícies sagnants, el terrorisme de la gana, la misèria i l'immens dolor de quasi la meitat de la població del planeta, tot això que és el quotidià i repetit per dur que sigui, ja no tenen existència. La veritable realitat del nostre món està constituïda per les cirurgies estètiques, les pasarel·les de moda, les cremes embellidores o els productes per augmentar la potència sexual... i alguna que altra mort o tragèdia accidental, que dissona en aquest món feliç.

Sens dubte el diner és molt necessari. Però ja fa segles que un Altre comunicador incòmode va proclamar: "no podeu servir a Déu i al Diner". Un ensenyament que els mitjans de comunicació avui haurien de llegir així: no podeu servir a la veritat i al diner; no podeu servir a la solidaritat i al diner; no podeu servir a la humanitat i al diner.

No serà còmode. Però depèn de nosaltres.*

Cristianisme i Justícia
Febrer de 2006

* Càritas Diocesana de València va editar aquest text l'any 2005 com a part d'un projecte de sensibilització sobre la realitat dels països del Sud dirigit fonamentalment a les Càritas Parroquials.

Sovint se'ns diu que som a l'era de la informació, que les tecnologies de la comunicació ens permeten estar informats a l'instant de tot el que passa al món. Però, és cert? Som conscients de la ideologia que consumim a través dels mitjans de comunicació? Les notícies que rebem ens influeixen en la percepció que tenim i ens condicionen la manera d'entendre el món. Ja la *Redemptoris Missio*, en el número 37, ens diu “Els mitjans de comunicació social han assolit tanta importància que per a molts són l'instrument principal, informatiu i formatiu, d'orientació i d'inspiració dels comportaments individuals, familiars i socials.”

Amb aquest quadern, conscients de la importància del paper dels mitjans de comunicació, intentarem desmitificar el grau d'informació que tenim, especialment pel que fa als països del Sud. Informar-se'n no és fàcil, requereix l'esforç i la voluntat

de fer-ho. Perquè sovint la realitat d'aquests països se'ns silencia i només quan hi ha una emergència mediàtica se'ns bombardeja amb imatges i cròniques “des de l'infern” en un desplegament que, no obstant això, no ens ajuda a comprendre el que està passant.

A Càritas pensem que és responsabilitat de tots acostar-nos més a la realitat d'aquests països a fi de conèixer-ne la situació, com hi han arribat i, a partir d'aquí, amb coneixement de causa, com podem contribuir a revertir-ne la situació. La solidaritat comença per informar-se, per saber què passa al nostre món i quines causes té. Tal com se'ns anima al títol, hem d'agafar la lupa; obrir els ulls als nostres germans del Sud; estar molt atents a la seva realitat tantes vegades de sofriment i intentar ampliar la nostra visió reduïda i parcial. És a les nostres mans.

1. UNA VISIÓ DETERMINADA DEL SUD ALS DIARIS

Ens diuen que vivim en “l'era de la informació”. Però no és cert que la revolució d'internet, les anomenades “autopistes de la informació” arribin arreu del món, i que per això siguin democratitzadores i una eina de desenvolupament important a l'abast de tots els habitants del planeta. Com es pot continuar dient això quan dos terços de la població mundial ni tan sols ha fet una trucada telefònica en tota la vida? El 90 % dels servidors d'internet són en països del Nord.

1.1 Escassetat informativa

La primera cosa que ens crida l'atenció és l'escassetat d'informació sobre el Sud als diaris i a la resta de mitjans de comunicació. Es fa difícil estar informat sobre el que passa a la majoria dels països del Sud, ja que s'hi dediquen molt poques notícies. Potser hi estiguem acostumats, però resulta increïble que en aquest món globalitzat, els diaris, la televisió o la ràdio no ens

informin sobre el que passa en aquests països. Això equival a dir que estem molt mal informats, que només estem informats d'allò que passa en una petita part del planeta a una minoria de persones o, senzillament, que no estem informats. Malgrat això, aquestes últimes afirmacions resulten una heretgia per al pensament dominant.

Nedant contracorrent hem de fer un pas més i dir que no només és in-

creïble, sinó que també és inadmissible, ja que suposa admetre que no estem informats sobre la realitat que afecta tres quartes parts de la humanitat. Que és que no ens importen? Tractem de respondre aquesta pregunta amb sinceritat. Possiblement la resposta sigui que no, que allò que ens importa és la política nacional i local, la cartellera cinematogràfica de la setmana i la crònica esportiva del nostre equip de futbol. La situació de la Xina, l'Índia, el Pakistan, Nigèria, Cambotja, Bangla Desh, el Paraguai, Hondures..., i així fins a 160 països i 5.200 milions de persones, ens interessa ben poc, o gens. És que potser no és especialment reveladora de la nostra escala d'interès l'expressió "tercer món" mateixa?

no estem informats
sobre la realitat
que afecta
tres quartes parts
de la humanitat.
Que és que no ens importen?

Per trobar les notícies sobre el Sud ens ho hem de proposar, les hem de buscar. La majoria de les vegades haurérem d'anar a les últimes pàgines de la secció d'internacional i rebuscar pels marges i les cantonades. Aquí és on, de vegades, es colen notícies que tot sovint semblen complir la funció d'acabar d'enquadrar la pàgina, tot emplenant els espais sobers. La lupa es

converteix en aquests casos en un bon aliat per descobrir aquests petits filons informatius. Podem trobar notícies petites que mereixerien ocupar les portades i que s'hi dediquessin reportatges d'investigació. Però allà es queden, oblidades en un racó, esperant que els lectors interessats per la humanitat i per la justícia siguin capaços de donar-los la importància que es mereixen. Notícies com ara el reclutament forçós de 35.000 nens al centre de l'Àfrica o el degoteig de morts que produeixen conflictes com els de l'Orient mitjà o el Caixmir no mereixen més que quatre mots. Aquest és l'espai que es mereixen enfrontaments violents a Nigèria (el país més poblat de l'Àfrica) dies abans de les eleccions generals. En aquest mateix sentit, hem dut a la portada d'aquest quadern la significativa notícia d'un atac dels EUA contra l'Iraq que apareixia el mateix dia que els terribles atemptats de les torres bessones. Des de finals de 1998 l'aviació dels EUA i del Regne Unit estaven duent a terme atacs que violaven el dret internacional. Com el que va tenir lloc el 10-S. La notícia ens recordava que fins aquella data havien mort més de 300 iraquians.

1.2. Exotisme

Una de les imatges que ens arriben amb més freqüència sobre el Sud és la de magnífics reportatges gràfics de parcs naturals i indrets recòndits i salvatges, en què els animals són els reis de la sabana i de la selva. Són paisatges verges i romàntics que han meravellat Occident des de les narracions

estremidores dels primers exploradors fins a les il·lusions d'Irak Dinesen i Hemingway... Aquesta és una visió exòtica apropiada per al cinema, en la qual els nadius amb prou feines són comparses necessaris en uns escenaris fets per a l'esplai i el gaudi de l'home blanc. Es busca a l'Àfrica, el Carib o l'Àsia un paradís perdut.

De vegades aquesta imatge s'orna amb folklore i ritus ancestrals, vudú, màgia... D'aquesta manera ens anem fent una idea molt vaga d'aquells continents que no ens en deixa veure la varietat i la riquesa. També la publicitat parla de paisatges meravellosos, de platges impol·lutes, d'aborígens afaibles, somrients i servicials. Els viatges turístics organitzats per agències tampoc no ajuden gaire a apropar-se a aquests països, tot i que curiosament molts turistes són capaços d'opinar sobre aquests països després d'haver passat 10 dies en grans hotels o complexos turístics.

1.3. Atenció puntual i descontextualitzada

Els països del Sud salten a les portades dels diaris en casos aïllats, a causa fonamentalment de les crisis greus que pateixen. Per exemple, l'últim any podem assenyalar com a especialment significatiu el protagonisme puntual a la premsa de països com Libèria, Bolívia, Uganda i el Sudan. Aquests quatre països es podria dir que no existeixen, si hem de jutjar per l'espai que ocupen a la premsa diària habitualment. Són ignorats perquè no interessa parlar-ne o perquè senzillament han

passar a ser exclosos. Tot i això, circumstàncies molt concretes fan que durant setmanes ocupin un lloc predominant en la informació.

... els nadius
amb prou feines
són comparses necessaris
en uns escenaris fets
per a l'esplai i el gaudi
de l'home blanc

Aquest va ser el cas de Libèria durant els mesos d'estiu de 2003. A la premsa vam poder veure imatges dels combats que tenien lloc a la capital: dones travessant els carrers portant aigua per a la família sense importar-los el risc que corrien, saqueigs violents, cadàvers abandonats al carrer i, especialment, joves i nens combatents amb fusells a la mà. “La mort en directe”, es podia llegir en un titular. Les notícies son especialment extenses per descriure la situació d'emergència de la capital i la rodalia, la crueltat dels soldats de les dues bandes. La conclusió que es treia de llegir la premsa era que el conflicte l'havien causat els senyors de la guerra. I això és veritat, però només en part. Es dedicava molt poc espai a explicar les causes del llarg conflicte a Libèria (més de 14 anys de guerra), entre les quals hi ha l'explotació de la fusta i dels diamants, el comerç d'armes, els interessos d'altres països de la regió i el suport més o menys explícit d'alguns països com

ara França i els Estats Units, a una banda i a l'altra.

L'octubre de 2003 és Bolívia el país que, durant un parell de setmanes, té el privilegi dubtós de ser un punt d'interès especial. Una altra vegada, en aquest cas es dediquen les cròniques i els articles a destacar les revoltes socials que es produeixen a prop de la capital, els enfrontaments amb les forces de l'ordre, el tall violent de carreteres i els morts i els ferits conseqüència de tot això. També en aquesta ocasió es presenta els actors locals com els causants principals de la violència. Certament, també es va fer referència al fet que el descontentament social estava motivat fonamentalment per un enorme projecte d'exportació de gas als Estats Units i el Canadà. Va ser més difícil assabentar-se que entre les empreses que hi havia darrere d'aquest projecte s'hi trobava la multinacional espanyola Repsol-YPF. Si a més recorrem a l'ar-

xiu i llegim en una notícia dos anys anterior que 7 de cada 10 bolivians viuen en la pobresa, entendrem millor els esdeveniments que se'ns presenten amb espectacularitat i immediatesa, per passar ben aviat a l'oblit habitual.

El febrer de 2004 li va tocar el torn a Uganda, amb una atenció molt més puntual. En aquesta ocasió es tractava d'una notícia ben concreta: la matança brutal de centenars de persones en una aldea del país. La notícia apareix durant uns dies per abandonar després les pàgines dels diaris. I, com en els altres casos, està totalment descontextualitzada, de manera que la imatge que ens queda és la de la barbàrie incivilitzada d'uns negres contra uns altres. Què és el que interessa de la notícia? L'espectacle de la violència més primitiva i visceral. Potser hauria ajudat una mica al lector conèixer, per exemple, que el país està fortament militaritzat, que tant en l'exèrcit com en les diverses guerrilles s'utilitza sis-

Algunes conseqüències de la influència dels mitjans de comunicació en l'imaginari col·lectiu:

- Uniformització cultural
- Cultura de l'espectacle
- Descontextualització
- Creació i reforç d'estereotips
- Predomini dels sentiments sobre la reflexió
- Absència d'enfocaments crítics
- Visió localista de la realitat
- Ritme accelerat, amb una saturació d'informació en moments puntuals que després desapareix

temàticament nens soldats segrestats amb aquesta finalitat, o que el seu president des de fa gairebé 20 anys és el dictador Yoweri Museveni, un dels principals aliats dels EUA a la regió.

El cas del Sudan durant l'estiu de 2004 respon als mateixos esquemes; descripció d'una situació dramàtica d'emergència humanitària, absència de tota contextualització o anàlisi profunda sobre les causes del conflicte per tornar a l'oblit una altra vegada per simple esgotament.

En general, el tractament de les notícies sobre l'Àfrica és especialment indignant, ja que sempre tenen fortes connotacions negatives i reforcen estereotips. Només cal recopilar el llenguatge que es fa servir en els titulars que es dediquen a aquest continent; guerrers de la SIDA, nens esclaus, tragèdia sense llàgrimes, infern, llegat d'horror, la pitjor de les malàries, la mort que assetja, fam i misèria...

1.4. L'espectacle

Ja hem vist que ens arriba poca informació del Sud, que apareix d'una manera puntual i sense prou explicacions del seu context. Una altra característica que descobrim és que en aquestes informacions, les imatges i les notícies més habituals dels països del Sud estan relacionades amb la misèria, les guerres i els desastres naturals. Els pobles empobrits són notícia només quan hi passa una desgracia o esclata una guerra. Això és una informació veraç i honesta? Per què no ens arriben de tant en tant notícies d'iniciatives pacífiques, d'èxits de la socie-

tat civil d'aquests països...? No és perquè no existeixin.

Per què no ens arriben
de tant en tant
notícies
d'iniciatives pacífiques,
d'èxits de la societat civil
d'aquests països...?
No és perquè no existeixin

Els mitjans de comunicació transmeten amb freqüència imatges punyents i espectaculars sobre les situacions d'emergència que se succeeixen periòdicament en molts països del Sud. Són les mal anomenades "catàstrofes humanitàries". Malgrat tot, no es dedica la mateixa atenció a totes les situacions d'emergència i el grau d'interès que susciten en els mitjans depèn de molts factors. Així, podem comprovar que uns quants conflictes són notícia, mentre que molts d'altres els mitjans simplement els obliden. De la mateixa manera, situacions d'emergència reben una atenció especial en un moment determinat però aviat abandonen les pàgines dels diaris per cedir el protagonisme a un altre "punt calent" del planeta o senzillament a les pàgines d'esport o d'espectacles.

En lamentables ocasions, l'afany per aconseguir notícies impactants porta a la utilització d'imatges escandaloses i indignes. Això va ser el que va passar el novembre de 2002 quan, en el moment més àlgid de la crisi a

l'Argentina, van aparèixer als mitjans les penoses fotografies de nens greu-ment desnodrits. Com tantes vegades, això provoca mostres de solidaritat davant d'una situació dramàtica que aparentment no té res a veure amb nosaltres. Si seguïem atents, podríem trobar dies després la notícia que l'Argentina havia lliurat a Espanya 9,72 milions en concepte de devolució de crèdits d' "Ajuda Oficial al Desenvolupament".

en lamentables ocasions,
l'afany per aconseguir
notícies impactants
porta a la utilització
d'imatges escandaloses
i indignes

1.5. Els desastres naturals

Les terribles situacions humanes que provoquen desastres naturals com huracans, inundacions, sequeres..., s'exposen com conseqüències terribles de la natura que sembla que s'acarnissi amb una crueltat especial amb aquests països. És inaudit que es mantingui aquesta miopia a l'hora d'explicar aquestes situacions. Càritas no es cansa de dir que aquestes catàstrofes naturals no fan més que posar al descobert la pobresa que hi ha en aquest països, les causes de la qual no són naturals, sinó que moltes vegades s'han de trobar al Nord.

Si volem indagar una mica més, és molt interessant comparar el tractament de les notícies de les catàstrofes naturals que passen als països desenvolupats i subdesenvolupats. Comprovarem, per exemple, que els taulers de conglomerat que els habitants de Florida posen com a protecció amb l'antelació deguda a les finestres i les portes de les seves cases i comerços quan han d'arribar els huracans caribenys gairebé són més sòlids que el material amb què estan fets els habitatges als països de l'Amèrica Central que es veuen assolats per aquests mateixos fenòmens naturals.

El gener de 2001 es van produir sengles terratrèmols al Salvador i a l'Índia, amb la conseqüència de desenes de milers de morts, especialment al país asiàtic. Poc després, un terratrèmol d'escala molt semblant va afectar els Estats Units amb el resultat de 16 ferits. Realment podem afirmar que les causes de la desgràcia són naturals?

1.6. La "resposta humanitària"

La notícia en aquestes catàstrofes també és la resposta solidària que es dona des del Nord davant la necessitat d'ajuda. En aquestes notícies es presenta els membres de les organitzacions espanyoles d'ajut humanitària com a herois o salvadors davant el desastre i el caos que regna al Sud i la incapacitat de les seves societats. En aquests casos, sempre tenim la fotografia dels hèrcules sortint des de Madrid amb la càrrega humanitària identificada convenientment perquè

es conegui la nostra generositat. L'atenció informativa se centra amb tota la intensitat en la desolació de les persones que han patit la pèrdua de familiars, de la llar...

En retallar la realitat d'aquesta manera se'ns estan deixant de mostrar alguns aspectes, com ara la capacitat de resposta i solidaritat de les persones que pateixen aquests desastres, les relacions d'ajuda i col·laboració i l'actuació d'organitzacions socials del mateix país que actuen des del primer instant però que a més tenen posicions crítiques i valoracions més complexes sobre la situació. Sens dubte, aquest tipus d'informació és menys vendible i no interessa. També és més complexa que la simplicitat de l'esquema "persona necessitada - precarietat del Sud a la qual podem ajudar econòmicament i d'una manera eficaç des del Nord desenvolupat". En aquest joc hi entrem les ONG, a les quals, moltes vegades, no ens interessa aixecar la veu crítica sinó que aprofitem aquest tipus d'informació sensiblera per publicitar els números de compte en els quals podem rebre aportacions.¹

Finalment., a les notícies en moments de catàstrofes no hi solen interessar les anàlisis sobre com s'hauria

d'acarar l'enorme vulnerabilitat d'aquests països i la relació que té amb el sistema comercial internacional, el deute extern...

Una menció a banda és la que mereixen les telemaratons i altres accions que es podrien qualificar com a espectacles de la "solidaritat", que no fan més que utilitzar-la en benefici propi i banalitzar-la fins a l'extrem. En aquests programes, com en els anuncis d'apadrinament de nens, es fan servir imatges dramàtiques i llastimoses. El problema queda descontextualitzat i no s'informa sobre les causes sinó que s'apel·la a l'aportació econòmica com a solució al problema, quan no ho serà mai.

1.7. Els conflictes armats

Les guerres continuen sent desgraciadament notícia el segle XXI. Però no totes. En els últims anys hem assistit a la narració en directe des del camp de batalla d'algunes guerres: la primera Guerra del Golf, les guerres a l'ex-Iugoslàvia, i les de l'Afganistan i l'Iraq, més recentment. En aquests dos últims casos hem assistit a la "guerra espectacle", i hem vist a les pantalles imatges reals de combats que ens re-

1. "La imatge que apareix als mitjans de comunicació sobre les organitzacions no governamentals per al desenvolupament i el paper que ocupen es defineix i es construeix dins dels paràmetres del discurs de la solidaritat del cor. Aquest discurs simplificat i abocat a l'emotivitat és el que es pot vendre millor des de les estratègies comunicatives en voga. Hi ha una consigna mercantil que diu que "tot el que fa pensar avorreix". Aquest discurs proposa com a suficient el fet de sentir les emocions que sorgeixen davant les necessitats i que provoquen accions de solidaritat, i ens estalvia pensar-la en termes de la seva construcció, donar-li consistència social i institucional; al cap i a la fi, pensar-la políticament.

Algunes ONG que entren en aquest joc, en el qual l'espectacularitat i la dramatització primen i on sempre té espai en els mitjans un sucós i delicat "material" humà amb el qual es treballa (situacions extremes, escenaris violents, atenció especial a l'explotació sexual, històries personals impactadores, exòtiques...)." Ariel Jerez a "Comunicación y Ciudadanía", *Pensamiento en acción*, 3. Cáritas, 2001.

sulten conegudes per les superproduccions de Hollywood. Els diaris i altres mitjans han desplegat tots els recursos al seu abast per fer un seguiment informatiu d'aquests conflictes. Tot just 10 dies després de l'11 de setembre de 2001 els diaris ja incloïen pàgines senceres dedicades a explicar-nos detalladament i amb tota mena de gràfiques la geografia de l'Afganistan, les posicions dels talibans i dels enclavaments terroristes, els principals objectius militars dels EUA, l'armament que tenien les dues parts i les seves capacitats destructores. Realment es tractava d'un desplegament espectacular. En alguns casos feia la impressió d'estar llegint una revista especialitzada en armes i municions, i altres vegades ens sorpreníem provant d'esbrinar les diferències entre les diverses tribus i ètnies locals o les característiques geològiques de determinades muntanyes al centre del país. Un con-

flicte heretat de la guerra freda i que no ens havia despertat cap interès durant anys passava a ser essencial en l'actualitat informativa.

Va passar el mateix amb l'Iraq, tot i en que en aquest cas amb un període de preguerra molt més dilatat. Un fenomen que com a mínim ens ha de fer reflexionar és que el conflicte de l'Iraq va venir a substituir el de l'Afganistan. Els ciutadans també vam ser bombardejats amb una informació extensíssima sobre l'Afganistan durant molts mesos, però en poc temps vam passar a desconèixer com havia evolucionat la situació al país. Ens van desviant l'atenció allà on interessi més en cada moment. Què va passar amb l'Afganistan? La majoria dels conflictes romanen habitualment en aquest oblit. El Sudan, la República Centreafricana, Burundi, Txetxènia, els dos Congos..., pateixen guerres sense cap atenció per part dels diaris,

Allò que la guerra no ens va deixar veure

Durant el recent conflicte de l'Iraq, en el món van passar altres coses, altres emergències que no vam veure. Entre elles:

Eritrea: la sequera afecta 2.300.000 persones, de les 3.400.000 que té el país, i que necessiten ajuda alimentària amb emergència.

Zàmbia: les inundacions van deixar sense llar 10.000 persones.

Burundi: a Bujumbura, 1.500 famílies van haver d'abandonar casa seva per por als enfrontaments armats.

Moçambic: el cicló Japhet va deixar més de 60.000 afectats per les inundacions.

Perú: inundacions, 96.000 damnificats.

Nova Caledònia: un cicló deixa 100 ferits i 1.000 persones sense llar.

Món: cada any el Programa Mundial d'Aliments atén 80 milions de desplaçats i refugiats, en 82 països, amb ajuda alimentària d'emergència.

No hi ha Hotel Palestina a Ituri

“Més d'un mes abans que els Estats Units comencés la invasió de l'Iraq, deu equips de la televisió espanyola ja estaven desplegats per tot l'Orient Mitjà. Centenars de periodistes de la CNN també acampaven per tota la regió, explicant minut a minut, durant 24 hores al dia, el que suposadament hi passava. A començaments del mes d'abril, en un lloc anomenat Drodro, i en unes altres 14 aldees properes, al costat d'Ituri, a l'est de la República Democràtica del Congo (l'antic Zaire), van morir en unes hores centenars de persones, segons els observadors militars de les Nacions Unides. No s'han vist imatges de la matança. Des que l'any 1997 es va enderrocar el dictador Mobutu Sese Seko, en un país tan gran com l'Europa Occidental, habitat per 50 milions d'éssers dividits en 250 grups ètnics que parlen 700 idiomes i dialectes, van morir tres milions i mig de persones (de mort violenta, malaltia i privació); el conflicte de la Terra més sagnant després de la Segona Guerra Mundial, segons recorda el Comitè Internacional del Rescat. Però tot això passa lluny de les càmeres i per tant dels ulls i la consciència dels que poden i han de parar aquesta guerra que sembla d'un altre món. No hi ha cap hotel Palestina ni a Ituri ni molt menys a Drodro perquè els testimonis expliquin les causes dels terribles enfrontaments entre els lendu i els hema, manipulats per Uganda, una de les nacions limítrofes del Congo, i una de les que es va dedicar (amb Rwanda, Burundi, Angola, Zimbabwe i Namíbia) a saquejar la riquesa d'un sòl que va despertar la cobdícia del cruel rei belga Leopold II. La mort i l'oblit resulten molt més fàcils i copiosos quan no hi ha cap testimoni que ens narri aquella part de la història humana que continua naufragant al cor de l'Àfrica.”

Alfonso Armada a l'ABC del 20 de març de 2003.

llevat d'ocasions puntuals. El més greu és el cas de la República Democràtica del Congo, on des de 1998 es calcula que han mort més de 3 milions de persones al mateix temps que empreses multinacionals n'estan extraient recursos minerals estratègics. No obstant això, aquest conflicte mai no ocuparà les portades senzillament perquè no interessa.

Un altre exercici d'un gran interès, quan es tracta de conflictes armats, consisteix en aquest cas a analitzar el llenguatge eufemístic que es fa servir a les notícies i l'intent sempre difícil de buscar les autèntiques causes més enllà de les que resulten aparents. Les causes dels conflictes africans que se'ns expliquen són fonamentalment ètni-

ques. En canvi, les "*intervencions armades*" (no pas guerres) dels països del Nord es presenten com a *operacions de restabliment de la pau i l'ordre*.

Desgraciadament cal buscar un altre tipus de motivacions darrere de les *intervencions de caràcter humanitari*. Per no parlar de les "*operacions quirúrgiques*" suposadament infal·libles i els danys col·laterals, rere els quals no s'oculta res més que les morts de víctimes civils innocents i les invasions, o els atacs i els bombardeigs que es qualifiquen més suauament com a intervencions terrestres o aèries.

El paper dels mitjans en els conflictes és essencial i es pot convertir en un arma de guerra. Com ens recorda

Diversos tipus d'informació sobre el Sud:

- La no-informació: molts països de l'Amèrica Llatina, l'Àfrica i l'Àsia senzillament no existeixen, informativament parlant.
- La sobre-informació sobre algun país: l'atenció especial prestada a determinats països també té un perquè, i pot ser una manera important de desinformar. S'ofereix una gran quantitat d'informació on es responen molts què, molts com, però mai cap perquè. Aquesta és una manera de marginar altres aspectes, sovint més rellevants o aclaridors. Tenim la sensació que estem molt informats però, tot i que ens sobren anècdotes i dades, ens manquen les claus.
- La sobre-informació en temes trivials: jocs olímpics, mundials, lliurament dels "òscars"... distreuen l'atenció pública d'altres esdeveniments més importants.
- La informació Guadiana: que apareix i desapareix. De vegades la informació sobre un país determinat té una aparició sobtada, generalment espectacular, durant uns dies té una intensitat molt forta..., i desapareix.
- La informació trencaclosques: dispersió i fragmentació dels aspectes diferents d'un mateix fet i trencament entre causes i conseqüències.

la UNESCO, les guerres comencen a les ments dels homes, i els mitjans de comunicació poden crear, reforçar i adulterar concepcions que portin a encoratjar aquestes guerres. Per què els soldats dels Estats Units o d'Espanya sempre apareixen acomiadant-se de la dona i els fills petits i els soldats iraquians o els combatents talibans, no? Que és que no tenen família?

En el conflicte de l'Orient Mitjà, per què se'ns mostra les víctimes d'atemptats palestins ateses per equips mèdics i ambulàncies mentre que les víctimes dels assassinats extrajudicials que comet Israel apareixen en l'enterrament al costat d'homes armats mostrant fúria, ordi i venjança?

Per acabar amb aquest punt valdria la pena fer un seguiment al comerç d'armes. Apuntem només a tall d'exemple la notícia que va aparèixer el febrer de 2004 segons la qual Espanya enviava obusos a 10 països africans com a material de caça. Malgrat la nostra consolidada democràcia, la informació sobre l'exportació d'armes roman oculta a l'opinió pública. Què és el que s'amaga?

1.8. La solidaritat, les ONG de desenvolupament i els diaris

Com ja hem dit, el que és normal en el tractament de la pobresa i el subdesenvolupament és posar en escena una realitat, crua o amable de vegades, però sense donar a conèixer més detalls que permetin comprendre aquesta realitat i que possibilitarien més implicació personal i col·lectiva en el problema en qüestió.

Els diaris han anat incloent les notícies d'ONGD a les seccions de societat i no a les de política o internacional, malgrat que les iniciatives que aborden les organitzacions transformadores passen per tots aquests camps. Algunes vegades s'han creat seccions o pàgines de solidaritat, com a apartats informatius. En definitiva, és l'expressió del que fem sovint els lectors; reservar una petita part dels nostres diners, del nostre temps de lleure, de la nostra programació, a la "solidaritat".

És fàcil trobar testimonis personals farcits d'observacions emotives sobre les dificultats que han trobat per desenvolupar estades de voluntariat als

Per comprendre bé els esdeveniments que tenen lloc als països cal:

- Informar amb objectivitat i neutralitat
- Debatre amb seriositat i coneixement de causa
- Presentar els valors de les cultures i de les gents que protagonitzen aquests esdeveniments
- Contrarestar els efectes de tants prejudicis històrics i etnocèntrics
- Deixar que sigui la gent d'aquests pobles qui presenti les seves opinions i els seus punts de vista
- Denunciar els abusos que es cometen contra els pobres i els interessos que fomenten les injustícies

països del Sud, que s'entrecreuen amb els testimonis agraïts dels beneficiaris i que aporten dades sobre la seva situació de desesperació extrema. Paradoxalment, situacions d'inestabilitat política, social i econòmica de països sencers no tenen cabuda com a notícia mentre que anècdotes personals o accions puntuals de voluntariat del Nord sí que ho són.

Algunes ONGD disposen d'informació de primera mà sobre qüestions internacionals, situacions d'emergència, conflictes, i també informes sobre

problemes mundials que inclouen propostes d'intervenció pragmàtiques, raonades i raonables. Càritas pretén en aquest punt assumir la veu dels que no en tenen, intentant fer-se un lloc als mitjans per informar de notícies actuals que, malgrat tot, no hi tenen cabuda i fer un èmfasi especial en l'explicació de les causes del subdesenvolupament, evitant les imatges i les notícies sensibleres i descontextualitzades que l'única cosa que fan és utilitzar les persones que hi apareixen.

2. UN SISTEMA INTERNACIONAL INJUST

Parlar del Sud no és només parlar de la pobresa i del subdesenvolupament sinó també preguntar-se sobre l'actual Sistema Internacional. Amb la lupa, fixant-nos-hi una mica, podem trobar cada dia notícies que ens apropen a una realitat d'injustícia internacional, que ens apunten unes causes que es troben no només al Sud, sinó principalment al Nord.

2.1. El sistema econòmic

És cert que, com ja hem vist, les notícies sobre aquests llocs són molt puntuals i amb prou feines arriben, en el millor dels casos, a narrar els resultats d'unes eleccions o potser a ocupar un espai més o menys important per situacions humanitàries d'emergència especialment greus. És molt cridaner, en canvi, que els suplementes econòmics, aquelles pàgines salmó que la majoria passem ràpidament, dediquen més atenció a aquests països que les

d'informació general o política. La resposta és evident; per a allò que ens interessa, sí que hi ha una atenció informativa especial. En aquestes pàgines podem trobar molt més fàcilment informació sobre la Xina, l'Índia, Mèxic, l'Argentina, Xile i altres països del Sud. Ara bé, es tracta d'una informació destinada a conèixer les oportunitats empresarials d'inversió, deslocalització industrial, mesures liberalitzadores, privatització d'empreses nacionals i actuacions de fir-

mes transnacionals en aquests països. Els diaris ens presenten la informació d'aquests països en compartiments tancats i un exercici especialment interessant consisteix a comparar la situació política i social d'alguns d'aquests països amb les notícies que n'apareixen a les pàgines d'economia. Quin és el resultat? Que en un mateix diari podem trobar en el sistema econòmic internacional neoliberalista les causes de les notícies de subdesenvolupament, sempre que les busquem i les sapiguem relacionar i ampliar amb altres fonts.

... allò que en general
es considera quan es parla
de l'economia mundial:
l'economia dels països
i les persones riques.
La resta, senzillament,
no existeix

En aquestes pàgines color salmó, llegim un article d'un important economista mundial que afirma que els ciutadans del món no tenen motius per témer l'arribada d'una depressió. És molt dubtós que aconseguixi tranquil·litzar els 3.000 milions de persones que sobreviuen amb menys de dos dòlars diaris. A més, si analitzem bé l'article, podem comprovar que sorprenentment no compta entre aquests ciutadans els habitants de l'Àfrica. Aquest petit exemple és molt significatiu d'allò que en general es conside-

ra quan es parla de l'economia mundial; l'economia dels països i les persones riques. La resta senzillament no existeix, es menysprea per insignificant, s'exclou.

No podem aprofundir en aquest quadern en tots els efectes de l'actual sistema econòmic sobre els països i les poblacions del Sud. Apuntem-ne només un. Els subsidis agrícoles als països rics perjudiquen greument les economies del Sud, fortament dependents d'aquest tipus de productes. Assenyalem tres dades trobades als diaris que ens poden ajudar a formar-nos una idea sobre aquesta important causa del subdesenvolupament. El primer; els governs del Nord dediquen sis vegades més diners a les subvencions que a l'Ajuda al Desenvolupament. El segon; l'import de les subvencions agrícoles dels països de l'OCDE ha estat en els últims anys superior al PIB total dels països de l'Àfrica segons un estudi del Banc Mundial. El tercer; la interrupció de les subvencions als productors de cotó nord-americans es traduiria d'una manera automàtica en uns ingressos suplementaris de 250 milions de dòlars anuals per als agricultors africans.

2.2. El debat sobre el sistema internacional

Podem trobar, si ens esforcem a buscar, declaracions que mereixerien obrir les portades dels diaris. El president del Banc Mundial adverteix el febrer de 2004 que "Hi ha un desequilibri total en la manera que el món tracta

la qüestió de la pobresa. Gastem gairebé un bilió de dòlars l'any en seguretat i defensa i només 50.000 milions en desenvolupament, i tot i així esperem que aquestes decisions portin la pau i l'estabilitat. El meu parer personal és que si no s'atura el problema de la pobresa mai no hi haurà pau. Em sembla fonamental trobar un altre equilibri". El director general de l'Organització Internacional del Treball, amb ocasió del dia internacional per eradicar la pobresa, declara "els pobres no són la causa de la pobresa. La pobresa és el resultat de deficiències estructurals i de sistemes econòmics i socials ineficaços. És el producte de respostes polítiques inadequades, de la manca de polítiques imaginatives i d'un suport internacional insuficient".

Ens hem de preguntar per què en comptes de topar-nos-hi als quioscos cada matí les hem de buscar al racó més ocult del diari per aconseguir llegir-les. Se'ns furta aquest debat en els mitjans de comunicació i es prioritza, no per casualitat sinó per manipulació, una altra mena de debats. Les declaracions del seleccionador nacional de futbol després de l'últim entrenament creen molt més debat als diaris que qualsevol declaració que qüestionï el sistema internacional actual, encara que provingui del secretari general de l'ONU. És més, el tractament dels moviments antiglobalització² els fa aparèixer com a grups aïllats que qüestionen el model actual per igno-

rància o gairebé per demència. Es qualifiquen de grups antisistema però a ningú no se li acudirà de dir que el president del Banc Mundial o el director de l'OIT són antisistema tot i declaracions com les anteriors.

la pobresa és eradicable
i així ho testimonien
nombrosos estudis d'experts
i d'alts funcionaris
internacionals.
Però cal que ho vulguem fer

2.3. No hi ha voluntat política

La pobresa és eradicable i així ho testimonien nombrosos estudis d'experts i d'alts funcionaris internacionals. Però cal que ho vulguem fer. El fracàs de les diferents cimeres mundials és la millor mostra de l'absència de voluntat política per respondre a la pobresa i al subdesenvolupament com el repte principal al qual s'enfronta el planeta. I en aquest cas sí que ens solem trobar amb una resposta informativa adequada, malgrat que només sigui durant uns dies. Aquí tenim una altra oportunitat per exercitar el nostre pensament crític: fem un seguiment de les postures de les diferents delegacions i de les conferències paral·leles que les ONG organitzen per

2. "S'hauria d'insistir en la denominació "alterglobalització", ja que recull molt millor la reivindicació majoritària d'aquests moviments que un altre món i una altra globalització són possibles.

intentar que se'n sentin les reivindicacions. Veurem com es desenvolupen les negociacions, en funció dels interessos, dels països que tenen un poder decisiu... A la cimera de Johannesburg sobre el desenvolupament sostenible, els Estats Units, el primer contaminador mundial, va impedir que en la declaració final hi haguess cap menció explícita sobre la necessitat de posar en pràctica els acords internacionals relatius al canvi climàtic o a la contaminació, que aquest país no ha signat.

No només falta voluntat política per eradicar la pobresa i la fam, sinó que hi ha la voluntat d'aconseguir el màxim benefici sense que importi cap altra mena de consideració. És el tema, per exemple, de l'accés als medicaments als països del Sud, que ha estat en els últims temps en els mitjans de comunicació en part gràcies a l'acció de les ONG. La reivindicació de les ONG i de molts països del Sud és que es pugui accedir als medicaments genèrics essencials per al tractament de malalties que afecten els països pobres, com és el cas de la SIDA. Enunciarem, simplement, tres notícies i les dates de publicació. El lector en traurà les seves conclusions:

– 20 de maig de 2001. Titular: “L'OMS dóna suport a les tesis del Brasil sobre el dret als genèrics”. Subtitular: “Els Estats Units retallen les aportacions a l'organització”.

– 21 de desembre de 2002. “EUA bloqueja un acord a l'OMC sobre l'accés dels països pobres a medicaments bàsics”.

– 16 de juny de 2003. Titular: “El bloqueig dels EUA impedeix que l'Àfrica obtingui els fàrmacs barats que necessita”. Subtitular: “14 de les 20 grans causes de mortalitat no són a la llista que proposen els països rics”.

2.4. Govern global i manca de democràcia internacional

Els països occidentals defensen que un dels mitjans fonamentals per assolir el desenvolupament és l'establiment de la democràcia. Així, els EUA parlen amb orgull del seu sistema democràtic, tot i que només vota el 50 % dels electors i malgrat que el que és realment decisiu a la campanya és el finançament dels candidats. També es fa servir la manca de democràcia per actuar militarment sobre un país o un altre, encara que sabem que aquest criteri és més aviat l'excupa perquè en altres latituds es dóna suport obertament a dictadures cruels. El Pakistan estava al punt de mira dels Estats Units per la perillosa barreja de dictadura i armes de destrucció massiva, fins que va passar a ser un país aliat atès que en necessitaven el territori per intervenir a l'Afganistan.

La Guinea Equatorial, l'excolònia espanyola, és un cas sagnant. En una revista dominical podem trobar un reportatge titulat “El tirà preferit d'Occident”, referint-se al president d'aquest país. Aleshores, hi ha tirans amics i tirans enemics? Si tenim l'esma o l'interès de dedicar uns minuts de la nostra jornada de diumenge a saber alguna cosa més sobre aquest país de l'Àfrica subsahariana ens assabenta-

rem que l'explotació de petroli en els darrers anys ha beneficiat únicament l'elit corrupta, mentre que la població continua sense tenir cobertes les necessitats més elementals. Si llegim una miqueta més abans no s'acaba de coure la paella, veurem que les multinacionals petrolieres occidentals que es troben al país són plenament conscients d'aquesta situació, però que no els importa gens. I llegirem que entre elles hi ha la companyia en la qual hem fet benzina aquest matí mateix. Si arribem fins aquí, tota una proesa, haurem tancat el cercle. A partir d'aquest moment tenim dos camins: començar-nos a preguntar seriosament per la bondat del sistema que tenim o exclamar "quin món, aquest!".

L'Organització de les Nacions Unides és l'organisme internacional amb més representació d'estats membres i té entre les seves finalitats mantenir la pau i la seguretat internacionals, fomentar les relacions d'amistat, cooperar en la solució de problemes internacionals de caràcter econòmic, social, cultural o humanitari i estimular el respecte als Drets Humans. Aquesta organització podria ser la que avancés cap a una millor governabilitat mundial i d'aquesta manera, es podrien assolir aquests propòsits tan lloables. Però troba alguns obstacles per fer-ho. Potser el més destacable sigui que els cinc membres permanents del Consell de Seguretat de les Nacions Unides són els cinc primers exportadors d'armes del món i els cinc principals posseïdors d'armes nuclears. Aquests són els que tenen dret de vet sobre les qüestions més fonamentals

que es tracten a l'organització, ja que l'Assemblea General, on cada estat té un vot, aprova resolucions que només tenen caràcter declaratiu.

els cinc membres
permanents
del Consell de Seguretat
de les Nacions Unides
són els cinc primers
exportadors d'armes
del món
i els cinc principals
posseïdors d'armes nuclears

El Fons Monetari Internacional, una organització internacional que a la pràctica decideix les polítiques que s'apliquen en un gran nombre de països subdesenvolupats, funciona d'una altra manera. En aquest cas els vots van en funció de les contribucions econòmiques de cada país a aquest Fons. I això és democràtic?

Un altre dels cercles de poder mundial sabem que és el grup dels set països més rics, conegut com el "G7". La premsa dedica una gran atenció a les seves cimeres, on es tracten qüestions fonamentals per a l'economia mundial. En canvi, amb prou feines ressenya la reunió del G77, un grup que en realitat inclou 133 països que constitueixen la majoria dels estats membres de l'ONU i representen prop del 70% de la població mundial.

2.5. L'ajuda al desenvolupament i la lluita contra el terrorisme

L'Organització de les Nacions Unides denuncia any rere any l'augment de la pobresa en els seus Informes sobre Desenvolupament Humà, alhora que els diners que els països rics destinen a l'Ajuda Oficial al Desenvolupament es va reduint.

la guerra
contra el terrorisme
augmenta
la desigualtat

Mentrestant, la seguretat mundial i la lluita contra el terrorisme han passat a ser la prioritat i s'aposta per una estratègia militar. Només l'increment en despeses de defensa dels Estats Units després dels atemptats de les torres bessones puja a gairebé 50.000 milions de dòlars l'any, la mateix xifra que tota l'Ajuda Oficial al Desenvolupament dels països de l'OCDE. Llegim als diaris que el secretari general de les Nacions Unides adverteix que la guerra contra el terrorisme augmenta la desigualtat i Amnistia Internacional denuncia el retrocés dels drets humans després de l'11-S. Els diners que es calcula que requerirà l'aixecament de l'Iraq superen de molt la quantitat de diners que la comunitat internacional ha destinat a l'Àfrica Subsahariana en els úl-

tims cinc anys. Curiosament, aquesta regió té un població 25 vegades major que la de l'Iraq. El màxim representant del Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament reconeix que el "tercer món" hi surt perdent amb l'atenció que tot el món desenvolupat posa a l'Iraq.

L'Informe sobre Desenvolupament Humà de l'any 2003 denuncia que, prenent com a referència la situació de 1990, 54 països són més pobres i 34 han retrocedit pel que fa a l'educació dels seus ciutadans.

2.6. Les armes i el seu comerç

El comerç d'armes està fora de control. Espanya ven armes a països en contextos de tensió i que vulneren els drets humans. Entre els seus clients hi ha l'Aràbia Saudita, Jordània, Turquia, l'Índia, el Pakistan, Filipines, Indonèsia, el Nepal, Corea del Sud, Taiwan, Veneçuela o Sri Lanka. En la conferència de Monterrey sobre finançament al desenvolupament el president del Banc Mundial advertia que "els països rics són responsables del 90% del valor multimilionari del comerç d'armes del món". "Les armes", afegeix "que estan contribuint als mateixos conflictes que nosaltres decidim condemnar i en l'eliminació dels quals hem de gastar més diners".

George W. Bush ha elevat el pressupost militar dels EUA al nivell més alt de la seva història.

2.7. I el nostre consumisme

Si volem buscar causes, o millor, si volem trobar cap solució al nostre abast, ens hem de fixar en el consumisme. Ja ho sabem, però mirem cap a una altra banda perquè ens és més fàcil dir què haurien de fer els governants mundials que posar-nos mans a l'obra en la nostra vida diària. Les accions quotidianes de consum de cada un de nosaltres afecten les situacions del Sud d'una manera més o menys directa. La situació d'instabilitat de Costa d'Ivori potser no té gaire a veure amb nosaltres fins que coneguem la situació del deute extern d'aquest país i la necessitat d'aprofitar-ne els recursos naturals com ara el cacau o la fus-

ta fins a exhaurir-los. Si llegim les notícies que parlen de la importació de fustes tropicals il·legals que arriben al port de València, ens va apropant a la situació d'aquest país i també d'altres. Tanquem el cercle si ens preguntem l'origen dels mobles de fusta tropical que estan tan de moda a casa nostra.

Potser ja no ens sorprenen titulars com “L'ús de recursos naturals supera en un 20% la capacitat regeneradora de la terra” o “Un informe diu que caldrien tres planetes per saciar el consumisme”, però això no impedeix que ens segueixin cridant silenciosament des de les seves lletres d'impremta que aquest estil de vida, aquest sistema, és insostenible.

3. DEL CONEIXEMENT A L'ACCIÓ

Els habitants dels països occidentals ens hem d'acostar a altres pobles i cultures, conèixer la realitat dels països del Sud i accedir a informació sobre aquests. D'aquesta manera contribuirem a construir una ciutadania responsable i informada, imprescindible per tendir a una globalització de la solidaritat, a un sol món i, per què no, a una democràcia també universal. Vegem quines coses concretes podem anar fent.

3.1. Ser conscients

Perquè la comunicació sigui factor de pau i de desenvolupament, cal estar al servei de la cultura global. Per això la informació hauria de circular entre tots els països i no del Nord al Sud, com passa actualment. Els països del Sud han de consumir les informacions que preparen els països rics, que presenten una imatge deformada i alienadora dels seus pobles i de les seves cultures.

La propietat dels mitjans de comunicació es concentra cada vegada més en menys mans. Es calcula que el 90% de les informacions que circulen pel món les subministren quatre agències de premsa occidentals: AP i UPI dels Estats Units; AFP de França, i Reuters d'Anglaterra. Tres agències d'imatges dominen el mercat mundial i les difonen: CNN, VISNEWS i WTN. De les 75 primeres empreses de premsa: 39 són dels EUA, 25 d'Europa i 8 del Japó.

El dret a la informació es veu de vegades greument debilitat en aquests canals habituals. Són reveladors casos com el de 1989, quan l'esdeveniment de la caiguda del dictador Ceaucescu a Romania es va utilitzar per distreure l'atenció internacional de la invasió de Panamà per part dels EUA, o les manipulacions de l'opinió pública en la primera i en la segona Guerra del Golf. La informació continua sent en aquests casos una arma de guerra. Sense arribar a aquests casos extrems, hem anat veient com hi ha maneres molt més subtils de maquillar, ocultar, distreure, esquivar, minimitzar o amplificar la realitat. Les imatges es trien en funció de l'enfocament. Les imatges associades als països àrabs són sovint de violència, fanatisme i salvatgisme. Les fotografies dels taüts de les baixes nord-americanes embolicades amb la bandera s'han censurat durant la guerra i una bona part de la postguerra iraquiana per influir en l'opinió pública d'aquest país.

La interpretació de les dades, de les estadístiques, sempre es pot conduir on interessa. El to pot ser triomfalista, pejoratiu o de condemna rotunda. Els estils narratius són èpics, satírics..., buscant un sentiment d'acceptació o de refús. Els adjectius poden ser molt indicadors. No obstant això, es tracta de notícies, no d'opinions. Fins i tot la notícia aparentment més neutral pot tenir una forta càrrega ideològica. Per què els mesos en què pugen les vendes de vehicles a Espanya els telediaris obren amb aquesta notícia qualificant-la de fantàstica? Des d'una perspectiva internacional, respectuosa

amb el medi ambient, conscient de l'exhauriment dels recursos naturals, defensora del consum responsable i el transport públic i no contaminant, i compromesa amb els pobles que pateixen conflictes i explotació a causa del petroli, més aviat es podria qualificar de mala notícia.

Ens podríem qualificar d'inconscients des del moment en què no sabem què passa realment ni com ens subministren la informació. Hem de despertar d'aquesta letargia i ser conscients, prendre consciència i conscienciar els altres.

Proposem una lectura crítica de les notícies per afrontar amb responsabilitat i maduresa una situació mundial cada vegada més complexa. Cultivem una actitud de sospita sana.

no sabem
què passa realment
ni com ens subministren
la informació.
Hem de despertar
d'aquesta letargia,
ser conscients
i conscienciar els altres

Adoptem el dubte metodològic: la tendència que tenim tots nosaltres és creure que allò que surt als mitjans de comunicació (premsa, televisió...) és el que està succeint, que és la veritat. Invertim aquesta tendència per passar a fer una lectura madura i crítica: ho

estan explicant tot?; per què insisteixen tant en algunes coses?

3.2. Accedir a informació alternativa

Informar-se costa. No obstant això, tenim als diaris una primera eina a l'abast de tothom per informar-nos sobre les qüestions internacionals i cridar l'atenció sobre els conflictes oblidats o sobre les causes d'injustícia que no surten a les portades. De vegades cal agafar una lupa i posar-se a remirar; d'altres, cal desbrossar entre un munt de notícies d'urgència que ens aclaparen i ens confonen per intentar comprendre què passa...

les ONGD
hem de treballar
no només com a
generadores de notícies,
sinó també
creant opinió

En qualsevol cas, sempre haurem d'acudir a altres fons per completar o qüestionar la informació que ens arriba a través dels diaris. Ens costarà temps i possiblement també diners si ens subscriuim a la revista que triem per la seva postura crítica i independent en aquell aspecte de la realitat internacional que ens interessi més. Hi ha revistes que dediquen una atenció especial a un continent, d'altres dedicades al medi ambient, al consum crític, a qües-

tions de pau i resolució de conflictes, als drets humans..., triem-ne una a escala personal o compartim-la al nostre grup.

3.3. I des de les organitzacions no governamentals...

Les ONGD som sovint les primeres a assabentar-nos de situacions de violacions de drets humans i de situacions de conflicte o injustícia. I també som testimonis dels rics valors que posseeixen els pobles del Sud (i que ens manquen al Nord) i de les fites enormes que assoleixen amb el seu esforç. Per tot això, les ONGD hem de treballar no només com a generadores de notícies, sinó també creant opinió, aportant elements d'anàlisi crítica i propostes alternatives, i fugint sempre del reclam sensacionalista i oportunista.

El caràcter transformador d'una ONGD es verifica en el fet que fa una acció d'intervenció social puntual i concreta, però també en què intenta ser significativa, en la mesura que sigui possible, en la discussió pública i, a més, en el fet que planteja la necessitat de sensibilitzar la societat sobre aquests temes i reclamar-ne més participació.

3.4. Algunes accions concretes

Per acabar, enumerem unes quantes accions concretes que podem fer per propiciar la reflexió personal o de grup. Es tracta d'accions que poden fer els adults, però que també poden ser molt útils per fer amb grups de joves,

ja sigui en l'educació formal o en el temps de lleure:

1. Dur a terme una anàlisi de les imatges que acompanyen les notícies sobre el Sud i la desigualtat internacional. Quins sentiments ens desperten aquestes fotos?, quina realitat destaquen?, corresponen a la notícia?

2. Fer el seguiment d'una crisi humanitària i veure fins on podem arribar amb els diaris, i quina mena d'informació podem ampliar en altres fonts d'informació.

3. Agafem un diari qualsevol d'un dia qualsevol i fem una cerca exhaustiva de notícies que facin referència al Sud, o a les relacions internacionals en general. Quina informació en podem extreure? Fem una petita estadística dels països que hi apareixen i de quantes vegades ho fan. I traquem les nostres petites conclusions. Aquesta activitat encara és més rica si la fem durant tota una setmana, o amb diversos diaris.

4. Retallem les vinyetes d'humor gràfic relacionades amb la desigualtat nord-sud, l'ajuda al desenvolupament, la política internacional, les guerres... Curiosament, aquests petits espais diaris als periòdics sí que són especialment sensibles i compromesos amb aquests temes. Sovint deixen al descobert la incoherència, la depredació del medi ambient, les injustícies..., del sistema mundial. Podem obrir un arxiu i, quan tinguem prou material, fer una exposició, acompanyant les vinyetes d'una petita anàlisi relacionada amb el tema que tracten. Tenim en aquests acudits un instrument senzill i comprensible, però alhora crític i fins i tot subversiu. Els seus autors critiquen amb genialitat les contradiccions que tots coneixem. Això sí, hem de passar del somriure al compromís.

5. Escriguem una carta al director i a les redaccions per demanar més cobertura i atenció als temes relacionats amb els països del Sud i les causes del seu ombriment.

QÜESTIONARI

1. Dedico temps a informar-me de les qüestions internacionals?

– Opino de la situació dels països del Sud amb coneixement de causa o faig servir estereotips?

2. Me n'adono del fet que darrera de la notícia, sigui quina sigui, hi ha sempre homes i dones amb una història personal com jo?

3. Intento d'alguna manera omplir els buids d'informació sobre el Sud?

– Conec i llegeixo alguna publicació alternativa?

4. Després de rellegir l'apartat "ser conscients":

– Adopto el dubte metodològic?

– Faig una lectura madura i crítica de les notícies internacionals?

5. En acabar el quadern tenim dos camins: exclamar 'quin món aquest!' o questionar-nos la bondat del sistema que gaudim. Si optem per aquest darrer,

– Com continuem el camí?

– Pensem que podem fer quelcom més que criticar, ja sigui personalment, como a família o grup?